

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

Authors' contribution/
 Wkład autorów:
 A. Study design/
 Zaplanowanie badań
 B. Data collection/
 Zebranie danych
 C. Statistical analysis/
 Analiza statystyczna
 D. Data interpretation/
 Interpretacja danych/
 E. Manuscript preparation/
 Przygotowanie tekstu
 F. Literature search/
 Opracowanie
 piśmiennictwa
 G. Funds collection/
 Pozyskanie funduszy

THE ROLE OF INTERNATIONAL INTERNSHIPS IN THE VOCATIONAL EDUCATION OF TECHNICAL SECONDARY SCHOOL STUDENTS

ROLA PRAKTYK MIĘDZYNARODOWYCH W KSZTAŁCENIU ZAWODOWYM MŁODZIEŻY SZKÓŁ PONADPODSTAWOWYCH O PROFILU TECHNICZNYM

Anna Iwacewicz - Orłowska (A,B,C,D,E,F,G)

University of Finance and Management in Białystok, Poland
 Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania w Białymstoku, Polska

Citation:

Iwacewicz-Orłowska, A. (2022). The role of international internships in the vocational education of technical secondary school students / Rola praktyk międzynarodowych w kształceniu zawodowym młodzieży szkół ponadpodstawowych o profilu technicznym. *Economic and Regional Studies*, 15(4), 548-561. <https://doi.org/10.2478/ers-2022-0037>

ORIGINAL ARTICLE

JEL code: F66, I21, I25

Submitted:
 December 2022

Accepted:
 December 2022

Tables: 5
 Figures: 2
 References: 9

ORYGINALNY ARTYKUŁ NAUKOWY

Klasyfikacja JEL: F66, I21, I25

Zgłoszony:
 grudzień 2022

Zaakceptowany:
 grudzień 2022

Tabele: 5
 Rysunki: 2
 Literatura: 9

Abstract

Subject and purpose of work: This study focuses on vocational education. It explores the role of international internships in the vocational education of the students of technical secondary schools.

Materials and Methods: This study is based on a survey conducted on a sample of 77 students participating in international internships. The survey covered all students of the Technical and Vocational Schools Complex in Suwałki attending vocational internships in Italy.

Results: The analysis validated the hypothesis that international internships improve the practical skills of secondary school students and contribute to the development of practical skills and social competences in the international context.

Conclusions: The surveyed students declared they were satisfied with their vocational internships and were happy to attend them. They believed that the experience gained in an international environment would definitely have a positive impact on their future career. During the internship, they improved not only the skills specific to their field of expertise, but also their personal and social competences, as well as foreign language skills, specifically in terms of technical vocabulary.

Keywords: vocational education, internships, internationality, practical skills

Streszczenie

Przedmiot i cel pracy: Przedmiotem pracy jest szkolnictwo zawodowe. Celem artykułu jest analiza roli praktyk międzynarodowych w kształceniu zawodowym młodzieży szkół ponadpodstawowych.

Materiały i metody: Artykuł został opracowany w oparciu o badania ankietowe przeprowadzone na próbie 77 uczniów uczestniczących w międzynarodowej praktyce. Badaniemi zostali objęci wszyscy uczestnicy staży, czyli uczniowie ZST w Suwałkach realizujących staże we Włoszech.

Wyniki: Analizy potwierdziły hipotezę, iż praktyki międzynarodowe podnoszą umiejętności praktyczne uczniów kształcących się w szkołach ponadpodstawowych oraz przyczyniają się do wzrostu umiejętności praktycznych i kompetencji społecznych w kontekście międzynarodowym.

Wnioski: W przypadku oceny stopnia zadowolenia z odbytego stażu uczniowie uznali, że są usatysfakcjonowani faktem, iż mogli w nim uczestniczyć. W badaniach przyznali, że doświadczenie zdobyte w międzynarodowym otoczeniu na pewno będzie miało korzystny wpływ na ich późniejszą pracę. W trakcie stażu udoskonalili nie tylko umiejętności specyficzne dla reprezentowanych przez nich branż, ale również własne kompetencje personalne i społeczne oraz sprawność posługiwania się językiem obcym z naciskiem na specyficzne słownictwo techniczne.

Słowa kluczowe: kształcenie zawodowe, praktyki zawodowe, międzynarodowość, umiejętności praktyczne

Address for correspondence/ Adres korespondencyjny: Anna Iwacewicz- Orłowska, PhD (anna.orlowska@wsfiz.edu.pl), University of Finance and Management in Białystok, phone: +48 85 678 58 23; ul. Ciepła 40, 15-472 Białystok, Poland

Journal included in: ERIH PLUS; AgEcon Search; AGRO; Arianta; Baidu Scholar; BazEkon; Cabell's Whitelist; CNKI Scholar; CNPIEC - cnpLINKer; EBSCO Discovery Service; EBSCO-CEEAS; EuroPub; Google Scholar; Index Copernicus ICV 2017-2020: 100,00; J-Gate; KESLI-NDL; MyScienceWork; Naver Academic; Naviga (Softweco); Polish Ministry of Science and Higher Education 2021: 20 points; Primo Central; QOAM; ReadCube; Semantic Scholar; Summon (ProQuest); TDNet; WanFang Data; WorldCat.

Copyright: © The Authors, 2022. **Publisher:** John Paul II University of Applied Sciences in Biał Podlaska, Poland.

Introduction

The concept of internships is embedded in the process of vocational education delivered through vocational schools. The strategy of post-primary vocational education in Poland is developed by the Ministry of Education and Science, and the rules governing internships for secondary school students, as an integral part of vocational education, are governed by the regulation on practical vocational training (Szafrński, 2015). Vocational education in Poland is tiered into three levels: basic vocational schools, secondary vocational schools, and higher education institutions. The basic level of vocational education is delivered through sectoral vocational schools, secondary vocational education is vested in secondary and post-technical secondary schools, whereas specialized higher vocational schools offer higher-level vocational education. Practical vocational training is an intrinsic component of vocational education (Drogosz-Zabłocka, Stasiowski, 2019; Stasiowski, Kłobuszewska, Drogosz-Zabłocka, 2016). In general terms, vocational education is intended to provide students with both general knowledge and practical skills in the specific area of expertise. Graduates of vocational schools acquire the competencies necessary to do professional work and, after passing the relevant professional examination, become authorized to practice the given profession (Dominik, 2017). The proportion of time dedicated to acquiring general knowledge and specialist vocational education remains controversial. However, the Polish education system successfully combines vocational and general education in technical secondary schools, but attempts to create schools with general vocational profiles, or specialized high schools, have failed (Sitek, Stasiowski, 2022).

According to research presented in the relevant literature, effective and efficient education should primarily be based on practical learning, and the skills should be acquired in an environment closely reflecting the real-world professional life. Vocational practice and professional work decisively contribute to the acquisition of hard skills specific to the given area of expertise, essential in performing professional tasks (such as perceptual motor skills), and to the absorption of the soft skills, including interpersonal and cognitive skills (Jeruszka, 2015; Mazur-Mitrowska, 2021).

Educational programs implemented at schools should be internationalized, so should the vocational internships, which are considered an indispensable component of curricular education. By serving at least a part of the practical vocational training abroad, students not only broaden the skills acquired during school classes, but also develop their language and social skills (Malerich, 2009). While attending

Wprowadzenie

Pojęcie praktyki zawodowej związane jest z procesem kształcenia zawodowego w szkole o profilu zawodowym. Za strategiczne kształtowanie kierunków rozwoju kształcenia zawodowego w Polsce na poziomie ponadpodstawowym odpowiada Ministerstwo Edukacji i Nauki, a zasady na jakich odbywają się praktyki zawodowe uczniów, jako integralny element procesu kształcenia zawodowego, ujęte zostały w rozporządzeniu w sprawie praktycznej nauki zawodu (Szafrński, 2015). Szkolnictwo zawodowe w Polsce podzielone jest na trzy poziomy kształcenia: zasadniczy, średni i wyższy. Poziom zasadniczy to branżowe szkoły zawodowe, średni to technika i szkoły policealne, zaś wyższy to wyższe szkoły zawodowe. Elementem kształcenia zawodowego jest praktyczna nauka zawodu (Drogosz-Zabłocka, Stasiowski, 2019; Stasiowski, Kłobuszewska, Drogosz-Zabłocka, 2016). Kształcenie zawodowe umożliwia więc uczniowi nie tylko przekazanie wiedzy ogólnej, ale również praktycznych umiejętności z określonych specjalizacji. Absolwent nabywa więc kompetencje niezbędne do wykonywania danego zawodu oraz po zdaniu odpowiednich egzaminów nabywa prawa do wykonywania pracy na określonym stanowisku (Dominik, 2017). Ważnym problemem jest określenie ilości czasu, jaki powinno się poświęcać w kształceniu zawodowym umiejętnościom ogólnym, a jaki – wiedzy i umiejętnościom zawodowym. W Polsce dobrze sprawdza się łączenie kształcenia zawodowego i ogólnokształcącego w technikach, ale niepowodzeniem skończyły się próby tworzenia szkół z ogólnymi profilami zawodowymi, czyli liceów profilowanych (Sitek, Stasiowski, 2022).

Badania przedstawione w literaturze potwierdzają, że aby dobrze i efektywnie kształcić, należy opierać się na praktyce, czyli na tym, co jest bliskie życiu zawodowemu. Praktyka i praca zawodowa odgrywają ważną rolę w kształtowaniu zarówno kompetencji „twardych”, specyficznych dla danej branży, warunkujących efektywność pracy w obszarze wykonywanych zadań zawodowych (np. percepcyjne umiejętności motoryczne), jak i kompetencji „miękkich” – czyli np. interpersonalnych i poznawczych (Jeruszka, 2015; Mazur-Mitrowska, 2021).

W warunkach konieczności umiędzynarodawiania programów kształcenia realizowanych w szkołach zasadne jest również umiędzynarodowienie miejsc odbywania praktyk zawodowych jako elementu kształcenia programowego. Realizując część praktyki zawodowej w instytucjach zagranicznych uczniowie poszerzają nie tylko umiejętności nabyte w trakcie zajęć szkolnych, ale również rozwijają swoje umiejętności językowe oraz społeczne (Malerich, 2009). Realizacja praktyki w przedsiębiorstwach w krajach Unii Europejskiej wymusza na jego uczestnikach

internships offered by companies and enterprises operating in various EU member states, students practice communication skills using the English language and adapt to the rules of conduct pursued by economic operators from abroad (Cuzzocrea, Cairns, 2020). Otherwise the students would not have the chance to practice these skills while attending internships in their home country.

This article explores the role of international internships in the vocational education of the students of technical secondary schools. It hypothesizes that international internships improve the practical skills of secondary school students and contribute to the development of practical skills and social competencies.

Methodology and study population

A diagnostic poll method was used to collect study data by means of questionnaires and interviews. Two survey questionnaires and a questionnaire applied during interviews were the research tools employed in this study. The survey was conducted among 77 students of a technical secondary school. The survey covered all students of the Technical and Vocational Schools Complex in Suwałki attending vocational internships in the Italian cities of Bologna and Vasto. The internships were served in the period from 2018 to 2022. The internship period was extended to account for the travel restrictions introduced during the COVID-19 pandemic. The students attending the internships represented the following areas of study:

- 26 technical secondary school students of the faculty of mechatronics;
- 14 technical secondary school students of the faculty of graphic design;
- 13 technical secondary school students of the faculty of ICT;
- 8 technical secondary school students of the faculty of mechanical engineering;
- 8 technical secondary school students of the faculty of construction;
- 4 technical secondary school students of the faculty of automation;
- 3 technical secondary school students of the faculty of electronics;
- 1 technical secondary school student of the faculty of electrical engineering;

Two questionnaires were compiled specifically for this study. The first survey was conducted before the students started the foreign internships. It consisted of closed single- or multiple-choice questions. It was designed to obtain information on the needs and expectations of the students as regards their upcoming internship, and to learn how they subjectively assess their theoretical and

konieczność komunikacji w języku angielskim oraz dostosowania się do zasad pracy obowiązujących w zagranicznych organizacjach (Cuzzocrea, Cairns, 2020). Tych umiejętności nie nabędą podczas standardowej realizacji praktyki w przedsiębiorstwach w Polsce.

Celem artykułu jest analiza roli praktyk międzynarodowych w kształceniu zawodowym młodzieży szkół ponadpodstawowych. W pracy założono, iż praktyki międzynarodowe znacząco podnoszą umiejętności praktyczne uczniów kształcących się w szkołach ponadpodstawowych oraz przyczyniają się do wzrostu ich umiejętności praktycznych oraz kompetencji społecznych.

Założenia metodologiczne badań i charakterystyka badanej populacji

Artykuł został przygotowany w oparciu o badania oparte na metodzie sondażu diagnostycznego z techniką ankiety i wywiadu. Narzędziem badawczym były dwa kwestionariusze ankiety i kwestionariusz wywiadu. Badania zostały przeprowadzone wśród 77 uczniów szkoły ponadpodstawowej o profilu technicznym. Badaniami zostali objęci wszyscy beneficjenci projektu, czyli uczniowie Zespołu Szkół Technicznych w Suwałkach realizujących staże we Włoszech w miastach Bologna oraz Vasto. Staże zostały zrealizowane w latach 2018-2022. Okres ich realizacji został wydłużony ze względu na ograniczenia w podróżowaniu związane z pandemią COVID-19. Struktura uczniów reprezentujących poszczególne kierunki kształcenia w szkole jest następująca:

- 26 uczniów kierunku technik mechatronik;
- 14 uczniów kierunku technik grafik;
- 13 uczniów kierunku technik teleinformatyk;
- 8 uczniów kierunku technik mechanik;
- 8 uczniów kierunku technik budownictwa;
- 4 uczniów kierunku technik automatyk;
- 3 uczniów kierunku technik elektronik;
- 1 uczeń kierunku technik elektryk;

Na potrzeby niniejszych badań opracowano dwa kwestionariusze ankiety. Pierwsza anketa została przeprowadzona przed realizacją staży zagranicznych. Zawierała ona pytania zamknięte z możliwością jednokrotnego lub wielokrotnego wyboru. Miała ona na celu pozyskanie informacji na temat potrzeb i oczekiwań uczestników staży oraz subiektywnej oceny własnych umiejętności teoretycznych i praktycznych w zakresie kierunku kształcenia. Druga anketa została przeprowadzona po zakończonych praktykach. Jej celem była ocena stopnia przydatności wiedzy zdobytej w trakcie staży oraz ogólnej satysfakcji z odbycia międzynarodowej praktyki w zawodzie w jakim uczeń się kształci. Badania ankietowe zostały

practical skills in their respective field of education prior to starting the internship. The second survey was carried out after the students completed the internship. This survey was intended to assess whether the knowledge gained during the internships was relevant and to estimate the students' overall satisfaction with the international internship they have completed. The surveys were accompanied by open-ended interviews. The individual questions contained in the survey were drawn up to specifically address students of eight different areas of secondary vocational education: mechatronics, graphic design, ICT, mechanical engineering, construction, automation, electronics, and electrical engineering.

The vast majority of respondents were male. Only 11 female students participated in the internships. 8 female students studied graphic design, and 3 other female students studied to become construction technicians. The sex distribution among respondents can be attributed to the areas of secondary vocational education, which are much more popular among male students, such as mechatronics, mechanical engineering, ICT, electronics and electrical engineering. The predominance of male students is the inherent general feature of technical secondary schools.

Analysis of results

The first question in the survey conducted before the internships concerned the sources of information about the available international internships. The vast majority of students was advised about these opportunities by school teachers, some respondents learned about this program from their friends. None of the surveyed students obtained this information from their school's website. There were only isolated cases in which the respondents learned about international internship opportunities from posters, information leaflets or the website. Vocational teachers are the primary source of information in this respect, and can approach individual students to encourage them to apply for internships abroad. Detailed distribution of responses to the question about the sources of information about international internships is presented in Table 1.

uzupełnione wywiadami swobodnymi. Poszczególne pytania zawarte w ankiecie zostały opracowane z podziałem na uczniów kształcących się w ramach ośmiu zawodów: technik mechatronik, technik grafik, technik teleinformatyk, technik mechanik, technik budownictwa, technik automatyk, technik elektronik oraz technik elektryk.

Analizując płeć uczestników staży należy stwierdzić, że przeważali mężczyźni. W stażach uczestniczyło łącznie zaledwie 11 kobiet. 8 uczennic reprezentowało kierunek grafika i 3 kierunek budownictwo. Na strukturę płci uczestników staży miały wpływ przede wszystkim kierunki kształcenia, które są znacznie częściej reprezentowane przez mężczyzn tj. mechatronik, mechanik, teleinformatyk, elektronik i elektryk. Specyfiką szkoły o profilu technicznym jest również fakt, że dominującą grupę uczniów stanowią mężczyźni.

Analiza wyników badań

Pierwsze pytanie ankiety wstępnej dotyczyło sposobu w jaki uczestnicy uzyskali informacje o możliwości odbycia międzynarodowej praktyki zawodowej. Zdecydowana większość uczniów uzyskała informacje od nauczycieli pracujących w szkole, część osób dowiedziała się o takiej możliwości od znajomych. Nikt nie zdobył tej informacji ze strony internetowej szkoły. Plakaty, ulotki informacyjne czy też strona internetowa jako źródła wiedzy o możliwości wyjazdu na zagraniczną praktykę były wykorzystane sporadycznie. To nauczyciele zawodu są więc podstawowym źródłem informacji i osobami, które mogą zachęcać w indywidualnych rozmowach uczniów do wyjazdów. Szczegółowy rozkład uzyskanych odpowiedzi na to pytanie przedstawia Tabela 1.

Table 1. Sources of information on international internship opportunities**Tabela 1.** Źródła informacji o możliwości realizacji międzynarodowej praktyki zawodowej

Field of secondary vocational education / Kierunek kształcenia	Sources of information (% of respondents) / Źródła informacji (% badanych)			
	School teachers / Nauczyciele w szkole	Friends / Znajomi	Posters and infor- mation leaflets / Plakaty i ulotki informacyjne	Website / Strona internetowa
graphic design / technik grafik	100.0	0	0	0
mechatronics / technik mechatronik	80.8	38.5	11.5	0
construction / technik budownictwa	75.0	75.0	0	0
automation / technik automatyk	100.0	25.0	0	0
electronics / technik elektronik	100.0	0	0	0
electrical engineering / technik elektryk	100.0	0	0	0
mechanical engineering / technik mechanik	87.5	12.5	0	0
ICT / technik teleinformatyk	84.6	15.4	0	0

Source: Own study.

Źródło: Opracowanie własne.

The students of the Technical School Complex in Suwałki who attended the international internships were primarily driven by the desire to gain extra knowledge and skills. This was the main reason behind the decision to apply for the internship as declared by the students of construction (75%), mechatronics and ICT (69.2%), as well as automation and mechanics (50%). The belief that the internship would assist them in their future careers was ranked second. This opinion was mainly shared by the students of electrical engineering, 100% of whom declared this was the main reason why they applied for the internship. Every fourth student of the faculty of construction, mechanical engineering, and ICT was mainly motivated by the desire to go abroad. Detailed distribution of responses is presented in Table 2.

Podstawowe motywy uczestnictwa w międzynarodowej praktyce zdaniem uczniów Zespołu Szkół Technicznych w Suwałkach to przede wszystkim chęć zdobycia dodatkowej wiedzy i umiejętności. Była to najczęstsza odpowiedź uczniów reprezentujących kierunek technik budownictwa (odpowiedzi takiej udzieliło 75% badanych), technik mechatronik i technik teleinformatyk (odpowiednio 69,2% badanych), technik automatyk i technik mechanik (uznało tak w obu przypadkach 50% badanych). Drugim motywem uczestnictwa w praktyce było przekonanie, że staż pomoże jego uczestnikowi w dalszym życiu. Tego zdania są przede wszystkim uczniowie kierunku technik elektryk - 100% badanych uczniów zgodziło się właśnie z tą odpowiedzią. Ponadto co czwarty uczeń reprezentujący kierunek technik budownictwa, technik mechanik oraz technik teleinformatyk za podstawową motywację uczestnictwa w praktyce uznał możliwość zagranicznego wyjazdu. Szczegółowy rozkład odpowiedzi przedstawia Tabela 2.

Table 2. Reasons for participation in international vocational practice**Tabela 2.** Motywy uczestnictwa w międzynarodowej praktyce zawodowej

Field of secondary vocational education / Kierunek kształcenia	Reasons for attending the internship (% of respondents) / Motywy uczestnictwa (% badanych)				
	Desire to acquire knowledge and skills / Chęć zdobycia wiedzy i umiejętności	Belief that the internship will assist in the future career / Przekonanie, że pomoże w życiu	Desire to pursue interests / Chęć rozwoju zainteresowań	No costs / Nieodpłatność	Trip abroad / Wyjazd zagraniczny
graphic design / technik grafik	21.4	35.7	28.6	0	14.3
mechatronics / technik mechatronik	69.2	19.2	3.8	0	11.5
construction / technik budownictwa	75.0	0	0	0	25.0
automation / technik automatyk	50.0	25.0	0	25.0	0
electronics / technik elektronik	33.3	66.7	0	0	0

electrical engineering / technik elektryk	0	100.0	0	0	0
mechanical engineering / technik mechanik	50.0	12.5	12.5	0	25.0
ICT / technik teleinformatyk	69.2	15.4	23.1	0	23.1

Source: Own study.

Źródło: Opracowanie własne.

Before they attended the international internships, the students were asked how they believed they had to prepare for the internship. The respondents declared that they had to prepare for the internship primarily in terms of organization (78%), language skills (74%), and cultural background (73.7%). The surveyed students believed they were not required to prepare for the internship in pedagogical terms.

Figure 1 presents a detailed distribution of responses to the question about the preparations that the students needed before attending the internship in Italy.

Przed realizacją międzynarodowych praktyk uczniowie zostali poproszeni o opinię na temat w jakim zakresie potrzebują przygotowanie się do odbycia stażu. W ich ocenie dodatkowe przygotowanie do stażu jest potrzebne przede wszystkim w zakresie organizacyjnym (uznało tak 78% badanych), językowym (uznało tak 74% badanych) oraz kulturowym (uznało tak 73,7% badanych). Zdaniem uczniów zbędne jest przygotowanie do stażu pod kątem pedagogicznym.

Rysunek 1 przedstawia szczegółowy rozkład odpowiedzi w jakim zakresie uczniowie zakwalifikowani do udziału w praktykach międzynarodowych potrzebowali przygotowania do ich odbycia we Włoszech.

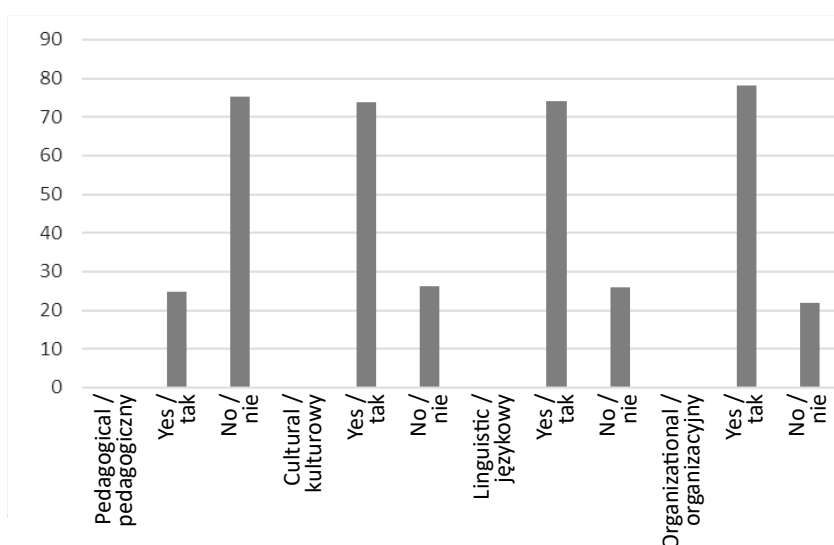

Figure 1. The need to prepare for international vocational practice in pedagogical, cultural, linguistic, and organizational terms (% of respondents)

Source: Own study.

Rysunek 1. Potrzeba przygotowania do międzynarodowej praktyki zawodowej w zakresie pedagogicznym, kulturowym, językowym i organizacyjnym (% badanych)

Źródło: Opracowanie własne.

The students were also asked to share their plans for the future after completing the internship and after graduation. The respondents were divided on the question as to whether they wanted to start their own business, and the answers varied across different areas of education. The students of automation and construction (75%), electronics (66.7%), and mechatronics (65.4% of respondents) were particularly interested in starting a future business. The students of electrical engineering were the least interested in starting their own company. All of the surveyed students of electrical engineering

Uczniowie zostali również poproszeni o określenie ich planów po ukończeniu stażu i szkoły. Na pytanie o chęć prowadzenia własnej działalności gospodarczej opinie uczniów były podzielone i różnicowane względem reprezentowanych kierunków kształcenia. Procentowo szczególnie zainteresowani prowadzeniem działalności gospodarczej byli uczniowie kształcący się w zawodzie technik automatyk i technik budownictwa (75% ankietowanych), technik elektronik (66,7% ankietowanych) oraz technik mechatronik (65,4% ankietowanych). Uczniowie, którzy nie myślą o założeniu własnej działalności

believed they would not be self-employed in the future. Detailed distribution of responses is presented in Figure 2.

gospodarczej to reprezentanci kierunku technik elektryk. 100% badanych uczniów jest zdania, że w przyszłości nie będą pracowali w ramach samozatrudnienia. Szczegółowy rozkład odpowiedzi przedstawia Rysunek 2.

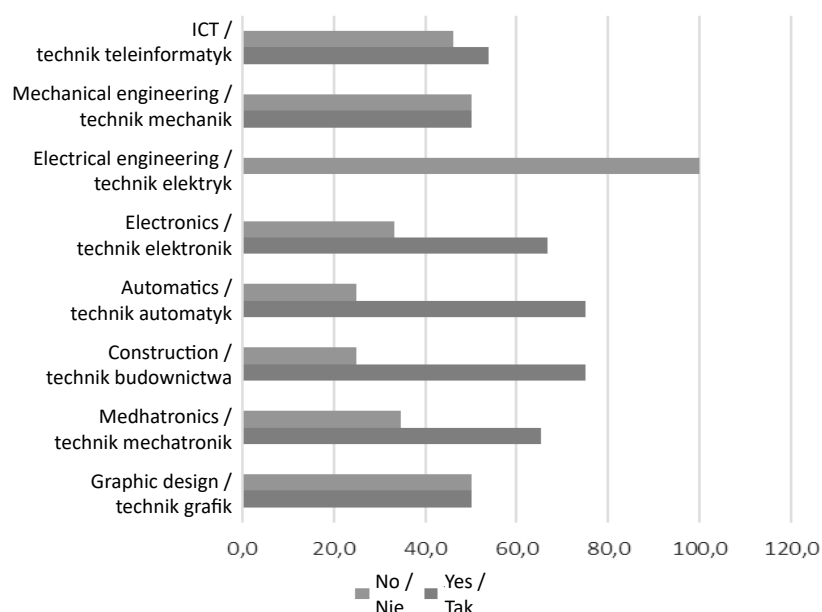

Figure 2. The desire to start own business after finishing school (% of respondents)
Source: Own study.

Rysunek 2. Chęć prowadzenia własnej działalności gospodarczej po ukończeniu szkoły (% badanych)
Źródło: Opracowanie własne.

The surveyed students believed their theoretical and practical skills were relatively advanced. None of the respondents believed to have a very low level of skills. The surveyed students declared to have intermediate levels of theoretical skills (100% – electrical engineering, 75% – automation, 66.7% – electronics, 62.5% – mechanical engineering, 61.5% – ICT, and 57.1% – graphic design). 50% of the students of mechatronics, 37.5% of the students of mechanical engineering, 33.3% of the students of electronics, and 28.6% of the students of graphic design declared to have advanced theoretical skills.

The majority of the surveyed students declared to have intermediate levels of practical skills, although the students of some fields of study (mechatronics, automation and graphic design) believed that their levels of practical skills are advanced. 37.5% of the students of construction, 33.3% of the students of electronics, 25% of the students of mechanical engineering, 15.4% of the students of ICT, and 14.3% of the students of graphic design considered their practical skills to be very advanced.

The surveyed students were also asked about their expectations with regard to the internship abroad. These included:

Uczniowie poproszeni o ocenę poziomu własnych umiejętności zarówno teoretycznych jak i praktycznych ocenili je dość wysoko. Żadna z ankietowanych osób nie uznała, iż poziom jej własnych umiejętności jest bardzo niski. W przypadku umiejętności teoretycznych uczniowie w większości ocenili ich poziom jako średni (100% uczniów kierunku - technik elektryk, 75% - technik automatyk, 66,7% - technik elektronik, 62,5% - technik mechanik, 61,5% - technik teleinformatyk oraz 57,1% - technik grafik). Jako poziom wysoki swoje umiejętności teoretyczne oceniło 50% uczniów kierunku technik mechatronik, 37,5% uczniów kierunku technik mechanik, 33,3% uczniów kierunku technik elektronik oraz 28,6% uczniów kierunku technik grafik.

W przypadku umiejętności praktycznych przeważała subiektywna ocena własnych umiejętności praktycznych również na poziomie średnim, chociaż w przypadku niektórych kierunków (technik mechatronik, automatyk i grafik) dominowała ocena własnych umiejętności praktycznych na poziomie wysokim. Warto dodać, że umiejętności praktyczne na poziomie bardzo wysokim oceniło 37,5% uczniów kierunku technik budownictwa, 33,3% kierunku technik elektronik, 25% kierunku technik mechanik,

– learning the realities of their prospective professional work across the EU

This response was selected by all students of the faculties of graphic design, automation, electronics, and electrical engineering;

– getting to know the culture and customs in the country where the internship takes place

This response was selected by all students of the faculties of graphic design, automation, electronics, and electrical engineering;

– developing teamwork skills

This response was selected by all students of the faculties of construction, electronics, and electrical engineering;

– gaining professional experience in line with my area of education

This response was selected by all students of the faculties of automation, electronics, and electrical engineering;

– broader opportunities on the labor market

This response was selected by all students of the faculties of construction, automation, electronics, electrical engineering, and ICT;

– acquiring the skills I will use in my future work.

This response was selected by all students of the faculties of construction, automation, electronics, and electrical engineering;

– mastering foreign language, with a focus on my area of expertise

This response was selected by all students of the faculties of automation and electrical engineering;

Before attending the international internships, the students also defined the key practical skills they hoped to develop. The responses varied depending on the field of study. All students of the graphic design faculty decided that they needed to improve their skills in the field of 3D prints processing and 3D digital printing. The students of mechatronics declared that during the internship, they primarily wanted to develop their skills in programming and commissioning of mechatronic devices and systems, analyzing the technical documentation of mechatronic devices or systems, and performing minor repairs after troubleshooting. The students of construction declared that during the internship, they wanted to focus on developing their skills in analyzing technical documentation used in technological processes and preparing warehouse records used by businesses. The students of automation declared that during the internship, they hoped to improve their skills in testing bi-directional optical wiring and measuring optical wiring using optical time-domain reflectometers. The students of electronics declared that during the internship, they needed to practice the ability to draw conclusions based on technical documentation, catalogs and operating instructions, the skills to apply electronic components and systems to specific

15,4% kierunku technik teleinformatyk oraz 14,3% kierunku technik grafik.

Określając najważniejsze oczekiwania uczestników co do realizacji praktyki zawodowej w instytucjach zagranicznych należy stwierdzić, że były to:

- przekonanie się jak wygląda praca w danym zawodzie na rynku europejskim. Z tą odpowiedzią zgodziło się 100% uczniów kierunku technik grafik, technik automatyk, technik elektroniki oraz technik elektryk;

- zapoznanie się z kulturą i obyczajami kraju stażu. Z tą odpowiedzią zgodziło się 100% uczniów kierunku technik grafik, technik automatyk, technik elektroniki i technik elektryk;

- rozwinięcie umiejętności dotyczących pracy w grupie. Odpowiedzi takiej udzieliło 100% uczniów kierunku technik budownictwa, technik elektroniki i technik elektryk;

- zdobycie doświadczenia zawodowego zgodnego z profilem kształcenia. Odpowiedzi takiej udzieliło 100% uczniów kierunku technik automatyk, technik elektroniki i technik elektryk.

- wzrost szans na rynku pracy. Odpowiedzi takiej udzieliło 100% uczniów kierunku technik budownictwa, technik automatyk, technik elektroniki, technik elektryk, technik teleinformatyk;

- zdobycie umiejętności, które zostaną wykorzystane w przyszłej pracy. Odpowiedzi takiej udzieliło 100% uczniów kierunku technik budownictwa, technik automatyk, technik elektroniki, technik elektryk;

- wzrost umiejętności w zakresie posługiwania się językiem obcym zawodowym. Odpowiedzi takiej udzieliło 100% uczniów kierunku technik automatyk, technik elektryk;

Uczniowie przed realizacją międzynarodowej praktyki określili również własne potrzeby udoskonalenia umiejętności praktycznych. Były one zróżnicowane w zależności od kierunku kształcenia uczniów. W przypadku uczniów kierunku technik grafik wszyscy uczestnicy uznali, że potrzebują przede wszystkim udoskonalić swoje umiejętności w zakresie obróbki przestrzennych druków 3D oraz prowadzenia procesów drukowania cyfrowego 3D. Uczniowie reprezentujący kierunek technik mechatroniki uznali, że najważniejsze umiejętności niezbędne do pogłębienia w trakcie zagranicznego stażu to programowanie i uruchamianie urządzeń i systemów mechatronicznych, analizowanie dokumentacji technicznej urządzenia lub systemu mechatronicznego oraz wykonanie drobnych napraw po wcześniejszym zdiagnozowaniu źródeł awarii. Uczniowie reprezentujący kierunek technik budownictwa zgłosili, iż w trakcie zagranicznej praktyki pragną pogłębić umiejętności z zakresu analizowania dokumentacji technicznej stosowanej w procesach technologicznych w przedsiębiorstwie oraz przygotowania dokumentacji magazynowej stosowanej w przedsiębiorstwie. W przypadku uczniów kierunku technik

operating conditions, to select devices for measuring electronic circuit parameters, and the mechanical assembly of electronic components and devices. The students of electrical engineering declared that during the internship, they were most eager to acquire skills in the mechanical assembly of electrical components and devices, selection of instruments for measuring electrical system parameters, selection of tools and equipment to perform specific works, drawing conclusions based on technical documentation, catalogs and operating manuals, and to learn the procedures for assessing the quality of the works performed, and the use of electrical components and systems tailored to specific operating conditions. The students of mechanical engineering declared that during the internship, they first and foremost wanted to learn how to check the technical condition of vehicles, draw up selected sections of technical documentation (technical drawings), and analyze technical and technological documentation. The students of ICT believed they should improve the skills in testing bi-directional optical wiring, measuring optical wiring using OTDR devices, and the ability to design and implement computer networks.

Also, all internship attendees declared they also hoped to improve foreign language skills with a focus on vocabulary specific to their area of expertise. During the internship abroad, students are immersed in an environment in which they were required to use the English language.

Assessing the level of satisfaction with the completed internship abroad

After completing the internship, the surveyed students assessed the overall organization of the internship and the level of their skills. The students of construction rated their acquired skills the highest.

automatyk uczestnicy uznali, że potrzebują przede wszystkim udoskonalić swoje umiejętności w zakresie badania traktu światłowodowego w dwóch kierunkach oraz pomiarów traktu światłowodowego za pomocą reflektometru optycznego OTDR. Uczniowie kształcący się na kierunku technik elektronik uznali, iż w ramach zagranicznego stażu najpilniejsze potrzeby do udoskonalenia to umiejętność wyciągania wniosków na podstawie dokumentacji technicznej, katalogów i instrukcji obsługi, umiejętność zastosowania elementów oraz układów elektronicznych do określonych warunków eksploatacyjnych, umiejętność doboru przyrządów do pomiaru parametrów układów elektronicznych oraz wykonania prac z zakresu montażu mechanicznego elementów i urządzeń elektronicznych. Reprezentant kierunku technik elektryk uznał, iż w ramach stażu najbardziej chciałby nabyć umiejętności z zakresu wykonania prac dotyczących montażu mechanicznego elementów i urządzeń elektrycznych, doboru przyrządów do pomiaru parametrów układów elektrycznych, doboru narzędzi i sprzętu do wykonywania określonych prac, wyciągania wniosków na podstawie dokumentacji technicznej, katalogów i instrukcji obsługi, zapoznania się z procedurami dokonywania oceny jakości wykonanych robót, zastosowania elementów oraz układów elektrycznych do określonych warunków eksploatacyjnych. Uczniowie kształcący się na kierunku technik mechanik uznali, iż w ramach zagranicznego stażu najpilniejsze potrzeby do udoskonalenia to umiejętność dokonania kontroli stanu technicznego pojazdu, umiejętność wykonania wybranego fragmentu dokumentacji technicznej (rysunku technicznego) oraz umiejętność analizowania dokumentacji technicznej i techniczno-technologicznej w zakładzie pracy. Uczniowie kształcący się na kierunku technik teleinformatyk uznali, iż ich zdaniem priorytetowo powinni udoskonalić umiejętność badania traktu światłowodowego w dwóch kierunkach, pomiaru traktu światłowodowego za pomocą reflektometru optycznego OTDR oraz projektowania i realizacja sieci komputerowej.

Ponadto wszyscy uczestnicy praktyk są zdania, że również ważną umiejętnością niezbędną do udoskonalenia w trakcie zagranicznego stażu jest umiejętność posługiwania się językiem obcym z wykorzystaniem zawodowego słownictwa. Praktyka zagraniczna wymusza wręcz na uczniach konieczność posługiwania się językiem angielskim.

Ocena stopnia satysfakcji z odbytej praktyki międzynarodowej

Po zrealizowaniu stażu jego uczestnicy dokonali oceny jego organizacji oraz poziomu własnych umiejętności. Swoje umiejętności nabyte po stażu najwyższej ocenili uczniowie kierunku technik budownictwa.

42.9% of them declared to have very advanced practical skills. The students of automation rated their practical skills the lowest (low levels of practical skills by declaration). Detailed responses of students representing specific fields of study are listed in the table below. The data reveals that the vast majority of those who attended internships believed to have intermediate or advanced levels of practical skills.

42,9% badanych ocenia je jako poziom bardzo wysoki. Najniżej poziom umiejętności praktycznych ocenili uczniowie kierunku technik automatyk. Osoby uczestniczące w stażu uznały, że są one na poziomie niskim. Szczegółowe odpowiedzi w rozbiciu na poszczególne kierunki kształcenia przedstawia poniższa tabela, która pokazuje, iż znaczna większość uczestników ocenia swoje umiejętności praktyczne na poziomie średnim i wysokim.

Table 3. The perceived levels of practical skills after completing the internships
Tabela 3. Ocena poziomu umiejętności praktycznych po odbytych praktykach

Field of secondary vocational education / Kierunek kształcenia	Levels of practical skills (% of respondents) / Poziom umiejętności praktycznych (% badanych)				
	Very low / Bardzo niski	Low / Niski	Intermediate / Średni	Advanced / Wysoki	Very advanced / Bardzo wysoki
graphic design / technik grafik	0	0	45.5	36.4	18.2
mechatronics / technik mechatronik	0	9.7	35.5	48.4	6.5
construction / technik budownictwa	0	0	28.6	28.6	42.9
automation / technik automatyk	0	100.0	0	0	0
electronics / technik elektronik	0	0	0	100.0	0
electrical engineering / technik elektryk	0	0	0	100.0	0
mechanical engineering / technik mechanik	0	0	37.5	50.0	12.5
ICT / technik teleinformatyk	0	7.7	15.4	76.9	0

Source: Own study.

Źródło: Opracowanie własne.

Almost all respondents agreed that the internship met their expectations. Only a few students of ICT and mechatronics declared they were dissatisfied with the practical vocational training abroad they attended. The respondents were of similar opinion when asked whether their internship was consistent with their area of study. Detailed distribution of responses is presented in Table 4.

Na pytanie *Czy staż zawodowy spełnił oczekiwania uczestników?* prawie wszyscy badani odpowiedzieli twierdząco. Nieusatysfakcjonowani zagraniczną praktyką były zaledwie pojedyncze osoby reprezentujące kierunek technik teleinformatyk oraz technik mechatronik. Podobne odpowiedzi uzyskano na pytanie o zgodność zrealizowanego stażu z kierunkiem kształcenia. Szczegółowy rozkład odpowiedzi przedstawia Tabela 4.

Table 4. Assessing the level of satisfaction with the practical vocational training abroad (% of respondents)
Tabela 4. Satysfakcja z odbytej praktyki międzynarodowej? (% badanych)

Field of secondary vocational education / Kierunek kształcenia	Satisfaction with the practical vocational training (% of respondents) / Satysfakcja z odbytej praktyki (% badanych)		
	Yes / Tak	No / Nie	Cannot decide / Trudno powiedzieć
graphic design / technik grafik	72.7	0	27.3
mechatronics / technik mechatronik	74.2	3.2	22.6
construction / technik budownictwa	100.0	0	0
automation / technik automatyk	50.0	0	50.0
electronics / technik elektronik	100.0	0	0
electrical engineering / technik elektryk	100.0	0	0
mechanical engineering / technik mechanik	62.5	0	37.5
ICT / technik teleinformatyk	76.9	7.7	15.4

Source: Own study.

Źródło: Opracowanie własne.

Learning the realities of their prospective professional work across the EU is one of the key benefits of internships, as declared by 100% of the students of electrical engineering, and by almost 80% of the students of construction, graphic design, and mechatronics. Getting to know the organizational culture of the company is ranked the second, as declared by all surveyed students who studied automation, electrical engineering, electronics, and ICT, and by over 80% of the students from the faculties of graphic design and construction. The students also pointed out they could gain practical experience that reflected their area of expertise and the skills that they would be able to use in their future professional work.

Also, the vast majority of respondents declared to be very satisfied or satisfied with the completed internship. Thus, all aspects of the internship organization have been positively assessed, including the selection of internship locations, accommodation, meals, and the organization of the internship itself. The students declared they were well prepared to attend the internship. Almost all respondents stated that they were appropriately prepared for the internship in terms of education, organization and the area of expertise.

The table below shows the key practical skills that the students of particular faculties improved during the internship abroad. These skills overlap with the essential skills that the students declared they hoped to improve in a survey conducted before the international internship. The responses varied depending on the field of study. Students were free to select any and all responses, and the results presented in the table do not add up to 100%.

Za najbardziej istotne elementy odbytego stażu uczniowie uznali możliwość przekonania się jak wygląda praca w danym zawodzie. Odpowiedziało tak 100% ankietowanych z kierunku technik elektryk i prawie 80% uczniów kierunków technik budownictwa, technik grafik i technik mechatronik. Drugi ważny element odbytego szkolenia to zapoznanie się z kulturą organizacyjną firmy. Uznało tak 100% ankietowanych reprezentujących kierunki technik automatyk, technik elektryk, technik elektronik i technik teleinformatyk oraz ponad 80% uczniów z kierunków technik grafik i technik budownictwa. Uczniowie zwrócili również uwagę na to, iż dzięki praktyce w zagranicznej instytucji mogli zdobyć doświadczenie zgodnie z profilem kształcenia a także zdobyć umiejętności, które będą mogli wykorzystać w przyszłej praktyce.

W przypadku oceny stopnia satysfakcji z odbytej praktyki znaczna większość ankietowanych uznała, że są usatysfakcjonowani z odbytego stażu w stopniu dobrym i bardzo dobrym. Świadczy to bardzo pozytywnie o wszystkich aspektach związanych z jego organizacją, począwszy od miejsc odbywania stażu, zakwaterowania, wyżywienia oraz samej organizacji stażu. Bardzo pozytywnie uczniowie ocenili poziom przygotowania do odbycia stażu. Prawie 100% badanych uznało, że zostali odpowiednio przygotowani do odbycia stażu pod względem pedagogicznym, organizacyjnym oraz merytorycznym.

Poniższa tabela przedstawia, które umiejętności praktyczne udoskonalane w trakcie praktyki międzynarodowej zdaniem uczniów poszczególnych kierunków były najważniejsze. Jak widać są to umiejętności, które uczniowie określili przed realizacją międzynarodowej praktyki jako niezbędne i wymagające udoskonalenia. Były one zróżnicowane w zależności od kierunku kształcenia uczniów. W przypadku tego pytania uczniowie mogli zaznaczyć dowolną liczbę odpowiedzi, stąd wyniki przedstawione w tabeli nie sumują się do 100%.

Table 5. The key practical skills improved during the international internship (% of respondents)

Tabela 5. Najważniejsze umiejętności praktyczne udoskonalone w trakcie praktyki międzynarodowej (% badanych)

Practical skills / Umiejętność praktyczna	% of respondents / % badanych
graphic design / technik grafik	
interpersonal and social skills / kompetencje personalne i społeczne	90.9
preparation of digital materials for graphic design projects / przygotowanie materiałów cyfrowych do wykonania projektów graficznych	72.7
preparation of publications and graphic designs for printing and electronic publication / przygotowanie publikacji i prac graficznych do druku oraz publikacji elektronicznej	72.7
organization of work in small teams / organizacja pracy małych zespołów	72.7
mechatronics / technik mechatronik	
assembly of machines and devices / dokonywanie montażu maszyn i urządzeń	45.2
production and repair of machine components, devices and tools / wykonywanie i naprawa elementów maszyn, urządzeń i narzędzi	38.7

interpersonal and social skills / kompetencje personalne i społeczne	35.5
construction / technik budownictwa	
foreign language skills, with a focus on vocabulary specific to the area of expertise / język obcy ukierunkowany zawodowo	85.7
organization of work in small teams / organizacja pracy małych zespołów	71.4
interpersonal and social skills / kompetencje personalne i społeczne	57.1
selection of tools and equipment to perform specific construction works / dobieranie narzędzi i sprzętu do wykonywania określonych robót budowlanych	57.1
performing basic construction works individually and in teams / wykonywanie podstawowych robót budowlanych indywidualnie i w zespołach roboczych	57.1
automation / technik automatyk	
foreign language skills, with a focus on vocabulary specific to the area of expertise / język obcy ukierunkowany zawodowo	100.0
interpersonal and social skills / kompetencje personalne i społeczne	100.0
starting and running a business / podejmowanie i prowadzenie działalności gospodarczej	100.0
production and repair of machine components, devices and tools / wykonywanie i naprawa elementów maszyn, urządzeń i narzędzi	100.0
learning the rules for accepting production orders and related documentation / zapoznanie się z zasadami przyjęcia zleceń produkcyjnych i związanej z tym dokumentacji	100.0
acquiring skills to control the technical condition of machines and devices / zdobycie umiejętności dokonania kontroli stanu technicznego maszyn i urządzeń	100.0
operating CNC machines based on technical drawings / wykonywanie operacji według zadanego rysunku technicznego na maszynie sterowanej numerycznie	100.0
learning how to assemble industrial automation systems / poznanie form montowania układów automatyki przemysłowej	100.0
learning how to commission industrial automation systems / wykorzystanie techniki uruchamiania układów automatyki przemysłowej	100.0
learning to maintain industrial automation systems / poznanie metod konserwacji układów automatyki przemysłowej	100.0
electronics / technik elektronik	
foreign language skills, with a focus on vocabulary specific to the area of expertise / język obcy ukierunkowany zawodowo	100.0
interpersonal and social skills / kompetencje personalne i społeczne	100.0
selection of tools and equipment to perform specific operations / dobieranie narzędzi i sprzętu do wykonywania określonych prac	100.0
electrical engineering / technik elektryk	
foreign language skills, with a focus on vocabulary specific to the area of expertise / język obcy ukierunkowany zawodowo	100.0
interpersonal and social skills / kompetencje personalne i społeczne	100.0
performing technical inspections / wykonywanie przeglądów technicznych	100.0
selection of tools and equipment to perform specific operations / dobieranie narzędzi i sprzętu do wykonywania określonych prac	100.0
mechanical engineering / technik mechanik	
learning about devices subject to technical inspections / zapoznanie się z urządzeniami podlegającymi dozorowi technicznemu	87.5
getting to know the systems and distribution of technical documentation / zapoznanie się z systemami i obiegiem dokumentacji technicznej	75.0
analyzing technical and technological documentation used in technological processes of production or repair / analizowanie dokumentacji technicznej i techniczno-technologicznej w zakładzie pracy stosowanej w procesach technologicznych wytwarzania lub naprawy	62.5
ICT / technik teleinformatyk	
measurements of media and transmission paths / pomiary mediów i torów transmisyjnych	84.6
configuration, maintenance and measurements of teletransmission devices / konfiguracja, utrzymanie i pomiary urządzeń teletransmisyjnych	46.2
design and construction of computer networks / projektowanie i wykonanie sieci komputerowych	46.2

Source: Own study.

Źródło: Opracowanie własne.

As declared by the respondents, the key practical skills developed during the internship are closely related and specific to their respective area of vocational education. The students also mentioned personal and social skills as well as foreign language skills, with a focus on vocabulary specific to the respective area of expertise, as the most important skills that they have developed during the internship abroad.

Conclusions

This analysis is based on survey data. It was revealed that the surveyed students are satisfied with the international internships they attended. All surveyed students declared they were satisfied with their vocational internships and were happy to attend them. During interviews, they declared that the experience gained in an international environment would definitely have a positive impact on their future career. During the internship, they improved not only the skills specific to their area of expertise, but also their personal and social competencies, as well as foreign language skills, specifically in terms of technical vocabulary. The high levels of students' satisfaction with the internship means that the internship program was well tailored to the students, the companies that joined the program were properly selected, and the internships were well prepared and organized. The students also emphasized that – as a result of the internships – their practical skills improved significantly. These subjective perceptions of the students who attended the internships abroad provides useful insights. Based on the results of this study, it is reasonably advisable to expand the international internship programs for secondary school students as this may also help the technical secondary schools attract new students.

Comparing the two series of surveys held before and after the international internships, it can be concluded that the students have significantly improved the practical skills in their respective fields of vocational education. This becomes evident by comparing the research data obtained before and after the internships. Before the internship, most respondents believed to have intermediate levels of practical skills, and after the internship, most respondents boasted to have advanced practical skills. Some students believed their practical skills are very advanced. This is a very positive conclusion as internships, including those served abroad, are specifically designed to improve the practical skills of students.

Powyższe zestawienie pokazuje, iż zdaniem uczestników stażu najważniejsze umiejętności praktyczne udoskonalone w jego trakcie to umiejętności ściśle związane z kierunkiem kształcenia uczniów. Umiejętności te są więc specyficzne dla branży zawodowej reprezentowanej przez uczniów. Warto zaznaczyć, że uczniowie wskazali również na kompetencje personalne i społeczne oraz język obcy ukierunkowany zawodowo jako jedne z ważniejszych umiejętności udoskonalanych w trakcie praktyki zagranicznej.

Wnioski

Powyższe analizy oparte na przeprowadzonym badaniu pokazują, iż poziom satysfakcji uczestników ze zrealizowanych praktyk międzynarodowych należy uznać za wysoki. W przypadku oceny stopnia zadowolenia z odbytego stażu wszyscy uczniowie uznali, że są usatysfakcjonowani faktem, iż mogli w nim uczestniczyć. W wywiadach swobodnych przyznali, że doświadczenie zdobyte w międzynarodowym otoczeniu, w którym tę praktykę odbywali na pewno będzie miało korzystny wpływ na ich późniejszą pracę. W trakcie stażu udoskonalili nie tylko umiejętności specyficzne dla reprezentowanych przez nich branż, ale również własne kompetencje personalne i społeczne oraz sprawność posługiwania się językiem obcym z naciskiem na specyficzne słownictwo techniczne. Satysfakcja uczniów świadczy o dobrym sprofilowaniu programu stażów do jego uczestników, właściwym doborze przedsiębiorstw, w których uczniowie tą praktykę realizowali oraz właściwym przygotowaniu wstępnym do realizacji praktyki. Uczniowie podkreślili również, że w efekcie odbytej praktyki ich umiejętności praktyczne dość znacznie się poprawiły. Jest to subiektywne odczucie uczestników stażu, którego jednak nie należy marginalizować. Wydaje się, że zasadne będzie poszerzanie oferty praktyk międzynarodowych dla uczniów szkół ponadpodstawowych co może stanowić również kluczową przewagę szkół technicznych w pozyskiwaniu kandydatów.

Porównując dwie serie badań uzyskanych przed odbyciem praktyki międzynarodowej i po jej zrealizowaniu należy stwierdzić, że uczniowie udoskonalili dość znacznie własne umiejętności praktyczne w ramach zawodów, w których odbywają kształcenie. Wiadć to wyraźnie porównując badania przed stażami i po odbytych stażach. Przed praktyką jej uczestnicy subiektywnie ocenili własne umiejętności praktyczne przeważnie na poziomie średnim, zaś po odbytej praktyce dominowała subiektywna ocena własnych umiejętności praktycznych na poziomie wysokim. Część uczniów subiektywnie oceniła poziom umiejętności praktycznych nawet jako bardzo wysoki. Jest to element pozytywny, gdyż rolą praktyk zawodowych, w tym przypadku na płaszczyźnie międzynarodowej, jest między innymi udoskonalenie praktycznych umiejętności zawodowych.

References:

1. Cuzzocrea, V., Cairns, D. C. (2020). Mobile moratorium? The case of young people undertaking international internships. *Mobilities*, 15(3), p. 416-430.
2. Dominik, P. (2017). Kształcenie kadry hotelarskiej w szkołach średnich i wyższych w Polsce na tle wybranych krajów Europy. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, nr 2, s. 31-46. <https://doi.org/10.18276/ept.2017.2.38-03>
3. Drogosz-Zabłocka, E., Stasiowski, J. (2019). Kształcenie zawodowe w Polsce – przemiany, organizacja, efekty. W: U. Sztanderska, E. Drogosz-Zabłocka (red.), *Wykształcenie zawodowe. Perspektywa systemu edukacji i rynku pracy*, s. 66-101. Miejsce wydania: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji w Warszawie. <https://doi.org/10.47050/65591814.66-101>
4. Jeruszka, U. (2015). Kształtowanie i rozwijanie kompetencji przez pracę i praktykę zawodową. *Polish Journal of Continuing Education*, nr 3, s. 142-157.
5. Malerich, J. (2009). *The value of international internships in global workforce development*. Arizona: Arizona State University.
6. Mazur-Mitrowska, M. (2021). Plany edukacyjno-zawodowe młodzieży kończącej szkoły ponadpodstawowe o profilu technicznym na podstawie badań własnych. *Edukacja ustawiczna dorosłych*, nr 2, s. 103-116. <https://doi.org/10.34866/8df2-pw45>
7. Sitek, M., Stasiowski, J. (2022). Zmiany w organizacji i funkcjonowaniu kształcenia zawodowego w Polsce. Bilans reform 1989–2022. *Studia BAS* 2, s. (71-93). <https://doi.org/10.31268/StudiaBAS.2022.13>
8. Stasiowski, J., Kłobuszewska, M., Drogosz-Zabłocka, E. (2016). Wiele zawodów – jedna waga? O zróżnicowaniu kosztów kształcenia zawodowego. *Edukacja*, nr 1, (s. 23-43).
9. Szafrński, M. (2015). Praktyki zawodowe – narzędzie zarządzania wiedzą wspomagające obniżanie kosztów w przedsiębiorstwach. *Przegląd Organizacji*, nr 1, s. 29-35. <https://doi.org/10.33141/po.2015.01.05>

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.pl>) allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and remix, transform, and build upon the material for any purpose, even commercially.